

IUS MATRIMONIALE

Ze studiów nad kościelnym prawem małżeńskim

(pod redakcją ks. Wojciecha Góralskiego)

TOM V

LUBLIN 1994

Nihil obstat
Ks. dr Sławomir Nasiorowski

Imprimatur
Ks. Ireneusz Kaczorek
Wikariusz Generalny

Płock, 13.01.1994 r.
Nr 63/94

Redaktor techniczny
mgr Wiesław Kowalski

**JERZY KONIECZNY. KALENDARIUM
SĄDOWNICTWA W KOŚCIELE GORZOWSKIM /1945-
1992/. GORZOWSKIE WYDAWNICTWO
DIECEZJALNE. GORZÓW WLKP. 1992 SS. 133.**

Nakładem Gorzowskiego Wydawnictwa Diecezjalnego ukazała się oryginalna praca ks. dra Jerzego Koniecznego, wiceoficjała Sądu Biskupiego w Gorzowie. Autor zaprezentował czytelnikowi instytucję Sądu Biskupiego Kościoła Gorzowskiego /od 28 VI 1972 r. diecezji gorzowskiej, a od 25 III 1992 r. zielonogórsko-gorzowskiej/ poprzez "kalendarz" stanowiący rodzaj przewodnika po wydarzeniach i dokumentach tejże instytucji na przestrzeni lat 1945-1992. Praca jest tym samym przyczynkiem do dziejów sądownictwa kościelnego w Polsce w okresie po II wojnie światowej.

Po przedmowie ks. prof. Marian Faki, oficjała Trybunału Metropolitalnego w Poznaniu oraz wprowadzeniu autora czytelnik poznaje dzieje Sądu Gorzowskiego ujęte w pięciu rozdziałach. Tak więc w rozdziale I /1945-1951/ - Administrator apostolski "ad nutum Sanctae Sedis" - ks. Konieczny przedstawia najpierw okres działalności Trybunału za rządów diecezją ks. dra Edmunda Nowickiego /1945-1951/. Terminem a quo jest tutaj pamiętna data 15 VIII 1945 r. oznaczająca ustanowienie przez kard. Augusta Hłonda /mocą specjalnych uprawnień/ administratora apostolskiego kamieńskiego, lubuskiego i prałatury pilskiej w osobie ks. E. Nowickiego. Doniosłym wydarzeniem było następnie upoważnienie przez kard. Hłonda Trybunału Metropolitalnego Poznańskiego / 20 IX 1945 r./ do prowadzenia - na okres 3 lat - spraw sądowych wnoszonych z terenów podlegających administratorowi apostolskiemu w Gorzowie. Momentem bardzo istotnym było z kolei wystawienie 1 IX 1950 r. przez ks. E. Nowickiego dekretu, w którym zlecił ks. dr Józefowi Michalskiemu podjęcie prac przygotowawczych zmierzających do utworzenia Sądu Duchownego dla administracji apostolskiej z siedzibą w Gorzowie. Trybunał taki został de facto ustanowiony 29 X 1950 r., zaś 11 X kard. Stefan Wyszyński ustanowił /na mocy specjalnych uprawnień/ Sąd Metropolitalny w Poznaniu jako trybunał apelacyjny do Sądu Gorzowskiego. Należy podkreślić, iż Sąd Duchowny w Gorzowie - obok Wrocławia - powstał najwcześniej na Ziemiach Zachodnich. Uroczysta inauguracja pracy Trybunału Gorzowskiego miała miejsce 30 X 1950 r. w rezydencji administratora apostolskiego. Pierwszym oficjałem nowoutworzonego sądu był ks. dr Józef Michalski. Ważną datą w "Kalendarium" ks. Koniecznego był niewątpliwie 10 XI 1950 r., kiedy to trybunałem III instancji dla Sądu Duchownego w Gorzowie został wyznaczony Sąd Metropolitalny w Gnieźnie.

Rozdział II /obejmujący lata: 1951-1956/ nosi tytuł: "Wikariusze kapitulni" wikariuszami generalnymi arcybiskupa Gniezna i Warszawy. W tym okresie wikariuszami kapitulnymi w Gorzowie byli: ks. Tadeusz Załuczkowski i ks.

Zygmunt Szelażek. Z ważniejszych dat objętych tym okresem można m.in. wymienić 15 IV - dekret ks. Z. Szelażka, który przeprowadzenie spraw dotyczących domniemanej śmierci zlecił dziekanom. Niewątpliwie istotnym momentem, kończącym ów okres było ogłoszenie 4 XII 1956 r. komunikatu o ustanowieniu przez Stolicę Apostolską biskupów dla Ziem Zachodnich, m.in. bpa Teodora Benschla dla Gorzowa.

Rozdział III /1957-1967/ - Biskupi w Gorzowie wikariuszami generalnymi arcybiskupa Gniezna i Warszawy - obejmuje najpierw najważniejsze wydarzenia z okresu rządów w Ordynariacie Gorzowskim bpa T. Benschla /1956-1958/. Znaczącym dokonaniem tego biskupa na polu sądownictwa było wydanie 23 I 1957 r. "instrukcji dla delegatów Sądu Duchownego, dotyczącej postępowania przy przesłuchaniach w procesach sądowych". Następnie autor przedstawia okres rządów wikariusza kapitulnego, ks. dra Józefa Michalskiego był bardzo krótki /8 I 1958 - 7 IX 1958/ i nie obfitował w doniosłe wydarzenia w sądownictwie. Władzę w Ordynariacie Gorzowskim objął po nim bp Wilhelm Pluta /1958-1967/, jako wikariusz generalny arcybiskupa Gniezna i Warszawy. Wśród ważniejszych przedsięwzięć tego Hierarchy na polu sądowym można przytoczyć: upoważnienie oficjała Trybunału Gorzowskiego do stwierdzania nieważności małżeństwa zawartych z pominięciem formy kanonicznej, na drodze procesu administracyjnego /15 IX 1960 r./, anulowanie upoważnienia udzielonego dziekanom w przedmiocie prowadzenia spraw dotyczących domniemanej śmierci /21 XII 1960 r./, wydanie instrukcji o organizacji pracy w Kurii Gorzowskiej /31 XII 1960 r./, ustalenie sposobu powoływania turnusów sędziowskich /23 IX 1965 r./, mianowanie ks. ~~da~~ Antoniego Stankiwicza /obecnie prałata - audytora Roty Rzymskiej/ pierwszym wiceoficjałem /26 X 1965 r./.

Wypada dodać, iż 25 V 1967 r. bp W. Pluta został mianowany przez papieża Pawła VI administratorem apostolskim - którą to nominację ks. Konieczny szerzej omawia w kontekście stabilizacji administracji kościelnej na Ziemiach Zachodnich.

W rozdziale IV /1967-1972/ czytelnik zapoznaje się z najważniejszymi wydarzeniami sądowymi w okresie rządów bpa W. Pluty jako administratora apostolskiego "ad nutum Sanctae Sedis". W głównej mierze wydarzenia te dotyczyły obsady stanowisk w Trybunale Gorzowskim.

Rozdział V "Kalendarium", obejmuje lata 1972-1992, zatytułowany "Biskupi gorzowscy". Okres ten rozpoczął się 28 VI 1972 r., kiedy to papież Paweł VI erygował diecezję gorzowską włączając ją do metropolii wrocławskiej. W latach rządów nowoutworzoną diecezją przez pierwszego jej biskupa diecezjalnego Wilhelma Plutę, istotnymi dla lokalnych dziejów sądownictwa kościelnego były: zmiana II instancji /Trybunał Metropolitalny we Wrocławiu/, dekret Prymasa Polski z 8 IX 1972 r. dotyczący organizacji sądownictwa w nowoutworzonych diecezjach polskich /Trybunał Gorzowski stał się od 10 IX 1972 r. sądem pierwszej instancji dla spraw wnoszonych z nowoutworzonych diecezji: szczecińsko-kamieńskiej i koszalińsko-kołobrzeskiej/, uzyskanie przez Trybunał Gorzowski nowej siedziby /w Gorzowie, przy ul. Koniawskiej 51/, mianowanie ks. dra Kazimierza Więckowskiego pierwszym wiceoficjałem Sądu Duchownego Diecezji Gorzowskiej /15 XII 1972 r./, ustalenie nowych zasad dotyczących kolejności turnusów sędziowskich, wydanie 31 I 1974 r. statusu Kurii Diecezjalnej w Gorzowie /rozdział X dotyczy Sądu Duchownego/.

Gdy chodzi o rządy diecezją przez biskupa Józefa Michalika /od 20 X 1986

r./, to dla sądownictwa kościelnego wydarzeniami dużej wagi było powołanie ks. dra Jerzego Koniecznego na stanowisko wiceoficjanta Trybunału Gorzowskiego /1 IX 1988 r./ oraz odbycie 15 XII 1990 r. w Gościkowie-Paradyżu sympozjum naukowego z udziałem byłych i aktualnych pracowników Trybunału Gorzowskiego /z okazji 40-lecia ustanowienia przez ks. E. Nowickiego "Sądu Duchownego Administracji Apostolskiej Kamieńskiej, Lubuskiej i Prałatury Pilskiej".

W sumie praca ks. J. Koniecznego przynosi szerokie spojrzenie na bogate, jak się okazuje, dzieje sądownictwa w Kościele Gorzowskim. Wymagało to przeprowadzenia żmudnej kwerendy, uwieńczonej ukazaniem przeszłości tak ważnej w organizacji kościelnej instytucji. Prezentując zaś dzieje sądownictwa Kościoła Gorzowskiego na tle ewolucji jego struktur, Autor pracy umożliwił tym samym czytelnikowi ogólne zapoznanie się z historią tegoż Kościoła na przestrzeni 47 lat, aż do ukazania się bulli papieża Jana Pawła II "Totus tuus Poloniae populus" z 25 III 1992 r.

Zarówno zawartość "Kalendarium", jak i staranna szata graficzna tej publikacji zachęcają do jej przestudiowania. Z pewnością można ją uznać jako przyczynek do historii najnowszej Kościoła w Polsce.

Ks. Wojciech Góralski